

ORCID 0009-0009-5108-6362

ГУЛЬКО Тетяна

старший викладач кафедри фізичної
культури та спорту,
Національний університет «Полтавська
політехніка імені Юрія Кондратюка»,
м. Полтава, Україна

HULKO Tetiana

senior teacher of the department of physical
culture and sports,
National University Yuriy Kondratyuk
Poltava Polytechnic,
Poltava, Ukraine

✉ tati_ribalko3107@ukr.net

ФОРМУВАННЯ ЗДАТНОСТІ ЗАСТОСОВУВАТИ СУЧАСНІ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ У СФЕРІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

DEVELOPING THE ABILITY TO APPLY MODERN HEALTH CARE TECHNOLOGIES IN THE SPHERE OF PHYSICAL CULTURE AND SPORTS IN HIGHER EDUCATION STUDENTS

Анотація.

Вступ. Питання здоров'язбереження в умовах ЗВО надзвичайно актуальне. Його доцільність вивчення зумовлена станом здоров'я студентської молоді, їх способом життя. Потреба виникає у застосуванні сучасних здоров'язбережувальних технологій не лише у ЗВО, але й сфері фізичної культури та спорту. Тренери та фахівці фізичної культури та спорту мають бути здатними до застосування технологій, які забезпечать формування, збереження і зміцнення здоров'я підростаючого покоління.

Матеріали і методи: у дослідженні використано методи аналізу і узагальнення наукової літератури, опитування та анкетування, моделювання.

Мета роботи полягає у розкритті сутності і змісту поняття «здоров'язбережувальні технології», науковому обґрунтуванні значення застосування здоров'язбережувальних технологій у сфері фізичної культури та спорту; визначенні критеріїв, показників і рівнів сформованості здатності застосовувати сучасні здоров'язбережувальні технології у сфері фізичної культури та спорту.

Результати: полягає в тому, що вперше схарактеризовано етапи процесу формування здатності застосовувати сучасні здоров'язбережувальні технології у сфері фізичної культури та спорту; визначено та схарактеризовано критерії, показники та рівні сформованості здатності застосовувати сучасні здоров'язбережувальні технології у сфері фізичної культури та спорту; уточнено сутність і зміст поняття «здоров'язбережувальні технології».

Висновки. Здоров'язбережувальні технології трактуємо як систему оздоровчо-фізкультурних заходів і методичних прийомів, що забезпечують формування, зміцнення та збереження здоров'я студентів і спрямовують освітній процес на формування в них здоров'язбережувальної та здоров'ярозвивальної компетентностей, навичок здорового способу життя та відповідної культури здоров'я. Процес формування у здобувачів вищої освіти здатності застосовувати здоров'язбережувальні технології у сфері фізичної культури та спорту є послідовним та неперервним, в якому виокремлено три етапи: початковий, базовий і послідовний. Визначено критерії, їх показники та рівні сформованості здатності застосовувати сучасні здоров'язбережувальні технології у сфері фізичної культури та спорту.

Ключові слова: технології, здоров'язбережувальні технології, фізична культура, спорт, здобувачі вищої освіти, сфера фізичної культури та спорту.

Abstract.

Introduction. The issue of health care in the conditions of health care is extremely urgent. Its expediency is determined by the state of health of student youth, their lifestyle. There is a need to apply modern health-saving technologies not only in higher education, but also in the field of physical education and sports. Trainers and specialists in physical culture and sports should be able to use technologies that will ensure the formation, preservation and strengthening of the health of the younger generation.

Materials and methods: the research used methods of analysis and generalization of scientific literature, surveys and questionnaires, modeling.

The purpose of the work is to reveal the essence and content of the concept of "health-preserving technologies", scientific substantiation of the importance of the use of health-preserving technologies in the field of physical culture and sports; determination of criteria, indicators and levels of

formation of the ability to apply modern health-saving technologies in the field of physical culture and sports.

Results: it consists in the fact that the stages of the process of forming the ability to apply modern health-saving technologies in the field of physical culture and sports have been characterized for the first time; the criteria, indicators and levels of formation of the ability to apply modern health-saving technologies in the field of physical culture and sports are defined and characterized; the essence and content of the concept of "health-saving technologies" have been clarified.

Conclusions. Health-preserving technologies are interpreted as a system of health-physical activities and methodical techniques that ensure the formation, strengthening and preservation of the health of students and direct the educational process to the formation of health-preserving and health-developing competencies, healthy lifestyle skills and appropriate culture in them health. The process of forming the ability of students of higher education to apply health-preserving technologies in the field of physical culture and sports is consistent and continuous, in which three stages are distinguished: initial, basic and sequential. The criteria, their indicators and the level of formation of the ability to apply modern health-saving technologies in the field of physical culture and sports have been determined.

Key words: technologies, health-preserving technologies, physical culture, sports, higher education students, the sphere of physical culture and sports.

Постановка проблеми, аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання здоров'язбереження в умовах ЗВО надзвичайно актуальне. Його доцільність вивчення зумовлена станом здоров'я студентської молоді, їх способом життя. Статистичні дані Міністерства освіти і науки України (станом на 1.01.2022 р.) засвідчують, що більші ніж 60 % здобувачів вищої освіти мають систематичні порушення діяльності органів і систем органів, а в 52 % – хронічні хвороби. Педагогічні дослідження засвідчують, що у ЗВО недостатньо приділяється уваги формуванню, збереженню і зміцненню здоров'я здобувачів вищої освіти, мотивації їх до ведення здорового способу життя. Крім цього спостерігається байдуже ставлення студентської молоді до фізичної культури. Саме тому потреба виникає у застосуванні сучасних здоров'язбережувальних технологій не лише у ЗВО, але й сфері фізичної культури та спорту. Тренери та фахівці фізичної культури та спорту мають бути здатними до застосування технологій, які забезпечать формування, збереження і зміцнення здоров'я підростаючого покоління.

У педагогічній науці досліджувалися різні аспекти проблеми здоров'язбереження, зокрема: наукові та теоретичні основи здоров'язбережувальних технологій (С. Гаркуша [3], В. Лозинський [5], М. Носко [6], І. Потапшук [7], Л. Рибалко [8; 18; 19]); формування валеологічної культури особистості засобами здоров'язбережувальних технологій (Ю. Бойчук [11], О. Ващенко [1], О. Зоріна [10], А. Зайбак [17], Н. Ілхан [16]); засоби та методики формування здоров'язбережувального освітнього середовища в закладах освіти (Ю. Гришко [13], А. Gozhenko [14]), які набули поширення у педагогічній практиці та мають наукове обґрунтування.

Аналіз вітчизняної педагогічної літератури показує відсутність єдиного трактування поняття «здоров'язбережувальні технології».

Так, І. Потапшук здоров'язбережувальної технології розглядає як «функціональну систему організаційних засобів управління навчальною, пізнавальною і практичною діяльністю, яка науково й інструментально забезпечує збереження і зміцнення здоров'я» [7, с. 124]. О. Ващенко визначає метою здоров'язбережувальних технологій – «створення умов фізичного, психічного, соціального та духовного комфорту, що сприяють продуктивній навчально-пізнавальній та практичній діяльності учасників освітнього процесу, заснованій на науковій організації праці та культури здорового способу життя особистості» [1, с. 2].

Деякі вчені (М. Носко, С. Гаркуша, О. Воеділова [6]) вбачають ефективність застосування здоров'язбережувальних технологій у фізкультурно-оздоровчій діяльності тобто в системі фізичного виховання. Тоді як В. Лозинський і Ю. Гришко вважають, що здоров'язбережувальні технології будуть ефективними, якщо їх розглядати у сфері охорони здоров'я, пояснюючи це тим, що вони включають усі можливі заходи оздоровлення, тоді як з позиції освітян – це навчання бути здоровим [5, с. 41; 13, с. 195].

С. Гаркуша, Н. Хольченкова пишуть: «Здоров'язбережувальні технології – це системи методів і засобів конструювання змісту навчання й виховання, спрямованих на формування, збереження і зміцнення здоров'я, формування здоров'язбережувальної та здоров'ярозвивальної компетентностей та створення здоров'язбережувального освітнього середовища» [3, с. 80].

Мета статті – розкриття сутності і змісту поняття «здоров'язбережувальні технології», визначення критеріїв, показників і рівнів сформованості здатності застосовувати сучасні здоров'язбережувальні технології у сфері фізичної культури та спорту.

Матеріал і методи дослідження. Для досягнення поставленої мети використовувалися загальнонаукові методи – теоретичний аналіз, синтез, порівняння та зіставлення, систематизація теоретичних і дослідних даних, узагальнення педагогічної та медичної літератури – з метою

розроблення та обґрунтування теоретико-методологічних засад наукової розвідки; моделювання – для проектування змістового наповнення поняття «здоров'язбережувальні технології»; емпіричні – діагностичні (спостереження, бесіди, анкетування викладачів фізичного виховання ЗВО, тестування, оцінювання) – з метою вивчення стану розроблення проблеми дослідження в педагогічній практиці.

Результати дослідження. Погоджуємося з Л. Рибалко [8; 13; 18; 19], пояснюючи здоров'язбережувальні технології в системі фізичного виховання як систему оздоровчо-фізкультурних заходів і методичних прийомів, що забезпечують формування, зміцнення та збереження здоров'я студентів і спрямовують освітній процес на формування в них здоров'язбережувальної та здоров'ярозвивальної компетентностей, навичок здорового способу життя та відповідної культури здоров'я.

Формування у здобувачів вищої освіти здатності застосовувати здоров'язбережувальні технології є процесом послідовним та неперервним, що включає три етапи.

1 етап, як *початковий*, передбачає:

- формування знань про культуру здоров'я та здоров'язбережувальні технології;
- розвиток вмінь свідомого збереження свого здоров'я;
- мотивація студентів до здорового способу життя;
- формування здоров'язбережувального освітнього середовища.
- формування здоров'язбережувальної та здоров'ярозвивальної компетентностей;
- розвиток здоров'язбережувальних умінь.

Методами навчання здобувачів вищої освіти при цьому є: репродуктивний, пояснювальний та проблемного навчання, поєднання яких підвищує мотивацію у студентів до здорового способу життя, активно включає їх у здоров'язбережувальну навчально-пізнавальну діяльність.

Ефективність реалізації початкового етапу залежить від педагогічної майстерності викладача, що створює умови реалізації здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності.

2 етап – *базовий* – передбачає формування здатності застосовувати методики застосування здоров'язбережувальних технологій;

3 етап – *підсумковий* – забезпечення здоров'язбережувальної спрямованості навчально-пізнавальної діяльності студентів, що включає:

- формування цінностей про здоров'я та власної стратегії здоров'язбереження;
- формування цілісних знань про здоров'язбереження, практичного застосування здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності.

Під час дослідження розроблено критерії, їх показники та рівні сформованості вмінь застосовувати здоров'язбережувальні технології.

Критеріями сформованості здатності застосовувати сучасні здоров'язбережувальні технології у сфері фізичної культури та спорту є: когнітивний, діяльнісний, рефлексійний, мотиваційно-поведінковий.

Когнітивний критерій характеризується якістю засвоєних знань здобувачами вищої освіти про здоров'я та здоров'язбережувальні технології. Його показниками визначаємо: сформованість понятійно-термінологічного апарату, знання здоров'язбережувальних технологій та їх різноманітні стих методик.

Діяльнісний критерій характеризується сформованістю діяльнісної компетентності щодо здатності застосовувати здоров'язбережувальні технології. Показниками цього критерія є: здатність до самостійної діяльності щодо питань здоров'язбереження; оволодіння методами та методиками застосування сучасних здоров'язбережувальних технологій.

Рефлексійний критерій характеризується ціннісними та світоглядними якостями студента. Показниками цього критерія є: сформована самооцінка стану власного фізичного здоров'я; розуміння методик застосування здоров'язбережувальних технологій, ціннісне ставлення до власного здоров'я та здоров'я інших; сформованість ціннісних орієнтацій щодо життя та здоров'я людей).

Мотиваційно-поведінковий критерій характеризується мотивацією до оволодіння здоров'язбережувальними технологіями та методиками їх застосування. Показниками цього критерія є: пізнавальна активність щодо сучасних здоров'язбережувальних технологій, методик оздоровлення; мотиваційна готовність (наявність мотивацій до ведення здорового способу життя).

Визначено чотири рівні сформованості здатності застосовувати сучасні здоров'язбережувальні технології: початковий, середній, достатній і високий, які схарактеризовано у таблиці 1.

Таблиця 1

Критерії, їх показники та рівні сформованості здатності застосовувати сучасні здоров'язбережувальні технології у сфері фізичної культури та спорту

Рівні сформованості здатності застосовувати сучасні здоров'язбережувальні технології у сфері фізичної культури та спорту			
<u>Початковий</u>	<u>Середній</u>	<u>Достатній</u>	<u>Високий</u>
<u>За когнітивним критерієм</u>			
Студент має фрагментарні знання про здоров'я та здоров'язбережувальні технології.	Студент частково володіє знаннями про здоров'я та здоров'язбережувальні технології; називає, має труднощі у поясненні здоров'язбережувальних технологій; має початкові уявлення про методики застосування здоров'язбережувальних технологій; допускає помилки при їх поясненні.	Студент володіє знаннями про здоров'язбережувальні технології; розуміє сутність і зміст здоров'язбережувальних технологій, володіє вміннями застосування здоров'язбережувальних технологій; допускає незначні помилки.	Студент має якісні знання про здоров'язбережувальні технології; володіє методиками їх застосування.
<u>За діяльним критерієм</u>			
Студент не здатний характеризувати здоров'язбережувальні технології; має труднощами у використанні знань про здоров'язбережувальні технології; частково володіє методиками.	Студент намагається аналізувати свою діяльність та її результати; частково використовує знання на практиці; з великими труднощами підходить до самостійної творчої діяльності.	Студент чітко характеризує види здоров'язбережувальних технологій; з несуттєвими помилками застосовує методики та методи їх впровадження.	Студент характеризує здоров'язбережувальні технології, розуміє етапи їх застосування.
<u>За рефлексійним критерієм</u>			
Студент з заниженою самооцінкою; байдуже ставлення до власного здоров'я.	Студент з недостатньо сформованою самооцінкою; намагається об'єктивно оцінювати діяльність свою і товаришів; має власну думку.	Студент не достатньо самокритичний. здоров'я вважаємо найвищою цінністю людини	Студент володіє високою самооцінкою; самокритично відноситься до власного здоров'я себе.
<u>За мотиваційно-поведінковим критерієм</u>			
У студента низька пізнавальна активність, відсутня мотивація до застосування здоров'язбережувальних технологій.	У студента не достатня пізнавальна активність, наявна мотивація до формування здорового способу життя.	У студента наявна пізнавальна активність, цікавиться здоров'язбережувальними технологіями; творчо, але з несуттєвими помилками підходить до застосування здоров'язбережувальних технологій	У студента висока пізнавальна активність щодо оволодіння здоров'язбережувальними технологіями.

Дискусія. Дослідження проблеми формування у здобувачів вищої освіти здатності застосовувати сучасні здоров'язбережувальні технології є доцільним і актуальним. Результати досліджень, розглянуті в контексті підсумків роботи інших авторів [14-15], не спростовують значення досліджень автора, лише його підсилюють. Трактують сутності поняття «здоров'язбережувальні технології» вітчизняними дослідниками сприяло узагальненню й формулюванню авторського трактування цього поняття. Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що вперше теоретично обґрунтовано етапність формування здатності застосовувати сучасні здоров'язбережувальні технології у сфері фізичної культури та спорту студентами ЗВО, розроблено критерії, їх показники та рівні сформованості здатності застосовувати сучасні здоров'язбережувальні технології у сфері фізичної культури та спорту, уточнено сутність і зміст поняття «здоров'язбережувальні технології».

Висновки та перспективи подальших досліджень. Здоров'язбережувальні технології трактуються як система оздоровчо-фізкультурних заходів і методичних прийомів, що забезпечують формування, зміцнення та збереження здоров'я студентів і спрямовують освітній процес на формування в них здоров'язбережувальної та здоров'ярозвивальної компетентностей, навичок здорового способу життя та відповідної культури здоров'я. Процес формування у здобувачів вищої освіти здатності застосовувати здоров'язбережувальні технології у сфері фізичної культури та спорту є послідовним та неперервним, в якому виокремлено три етапи: початковий, базовий і послідовний. З метою об'єктивного оцінювання сформованості у майбутніх фахівців фізичної культури та спорту здатності застосовувати сучасні здоров'язбережувальні технології у сфері фізичної культури та спорту визначено критерії, їх показники та рівні. Критеріями

сформованості здатності застосовувати сучасні здоров'язбережувальні технології у сфері фізичної культури та спорту є: когнітивний, діяльнісний, рефлексійний, мотиваційно-поведінковий.

Перспективами подальших наукових розвідок сплановано розроблення педагогічної моделі формування здатності застосовувати сучасні здоров'язбережувальні технології у сфері фізичної культури та спорту як узагальненої варіант-схеми цілісного поетапного процесу, що відтворює систему взаємопов'язаних її складових.

Конфлікт інтересів. При написанні статті відсутній будь-який конфлікт інтересів.

Список літератури

1. Ващенко О., Свириденко С. Готовність вчителя до використання здоров'язбережувальних технологій у навчально-виховному процесі. *Здоров'я та фізична культура*, 2006. № 8. С. 1-6.
2. Воронін Д. Є. Формування здоров'язберігаючої компетентності студентів ВНЗ засобами фізичного виховання: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. пед. наук: спец. 13.00.07 «Теорія та методика виховання». Херсон, 2016. 20 с.
3. Гаркуша С.В., Хольченкова Н.М., Воєділова О.М., Гаркуша В.В. Філогенетичні передумови та онтогенетичні чинники раціоналізації рухової активності дітей і молоді. *Гуманітарний вісник ПолтНТУ імені Юрія Кондратюка* : зб. наук. праць [ред. кол; гол. ред.. Л.М. Рибалко]. Полтава : ПолтНТУ імені Юрія Кондратюка, 2017. Вип. 2ю С. 78-88.
4. Драгнев Ю.В. Компоненти формування культури здоров'я студентів в умовах комп'ютеризації навчання: монографія. За ред. Єрмакова С.С. Харків: ХДАДМ (ХХПІ), 2007. 176 с.
5. Іонова О.М., Лукьянова Ю.С. Здоров'язбереження особистості як психолого-педагогічна проблема. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*: монографія. За ред. Єрмакова С.С. Харків, 2009. ХХПІ – №1. С. 69-72.
6. Лозинський В. Техніки збереження здоров'я. К. : Главник, 2008. 160 с.
7. Носко М.О., Гаркуша С.В., Воєділова О.М. Здоров'язбережувальні технології у фізичному вихованні : монографія. К. : СПД Чалчинська Н.В., 2014. 300 с.
8. Поташнюк І.В. Теоретичні і методичні засади застосування здоров'язбережувальних технологій навчання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах: дисертація доктора педагогічних наук: 13.00.02. Київ, 2012. 507 с.
9. Рибалко Л.М. Здоров'язбережувальні технології як педагогічна і соціальна проблема. *Здоров'язбережувальні технології в освітньому середовищі* : колективна монографія / за заг. ред.. Л.М. Рибалко. Тернопіль : Осадці В.М., 2019. С. 8-29.
10. Здоров'язбережувальні технології в освітньому середовищі: колективна монографія /за заг. ред. Л.М. Рибалко. Тернопіль : Осадца В.М., 2019. 400 с.
11. Зоріна О.М. Здоров'язберігаючі технології в підготовці майбутнього фахівця. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2011. № 30-31. С. 147-151.
12. Сучасні здоров'язбережувальні технології : монографія / за загальною редакцією проф. Ю. Д. Бойчука. – Харків : Оригінал, 2018. – 724 с
13. Bugaevsky, K., Rybalko, L., Synytsya, T., Napierala, M., Smolenska, O The influence of sports activity on the importance of the sexual somatotype of athletes in paired women's acrobatics and gymnastics. *Acta Kinesiologicala. EC Orthopaedics* 12 (3), 2021. 05-12
14. Gozhenko A., Biryukov V., Gozhenko O., Zukow W. Health as a space-time continuum. *Journal of Education, Health and Sport*. 2018; 8(11). P. 763-777.
15. Hryshko Yu. The use of group forms of training at pathophysiology classes with foreign students. *Світ медицини та біології*. 2017. №3. С. 195-197.
16. İlhan N. Healthy Lifestyle Behaviors of University Students. *M.U. Nursing Science and Art*. 2010. 3 (3). P. 34-44.
17. Zaybak A., Fadiloglu C. Determining of the health promotion behaviors of university students and the factors affecting these behaviors. *Ege University Journal of Nursing*. 2004. 20 (1). p. 77-95.
18. Rybalko L., Onishchuk L., Horoshko V., Synytsya T., Yopa T., Bashtovenko O., Ostapov A. Fundamentals of Improvement of the Physical Qualities of Schoolchildren Via Outdoor Games. *Acta Balneologica*, 2021, T. LXIII, N. 3 (164)/2021, P.189-196
19. Rybalko L., Topuzov O., Velychko L. Natural science education concept for sustainable development. The International Conference on Sustainable Futures: Environmental, Technological, Social and Economic Matters (ICSF 2020), Kryvyi Rih, Ukraine, Edited by Semerikov, S. E3S Web of Conferences, Volume 166. 2020, id 10030.
20. Samodryn A., Rybalko L., Lavrentieva O., Zukow W., Sarılgan Ali E. The region as an object of projecting of neo-spheric existence in the depth of anthroposphere [Electronic resource]. Second International Conference on Sustainable Futures: Environmental, Technological, Social and Economic Matters (ICSF 2021). Kryvyi Rih, Ukraine, May 19-21, 2021. E3S Web of Conferences. 2021. Volume 280. Article 09019.

References

1. Vashenko, O. & Sviridenko, S. (2006). Gotovnist vchitelya do vikoristannya zdorov'yazberezhuvanih tehnologij u navchalno-vihovnomu procesi [Teacher's willingness to use health-saving technologies in the educational process]. *Zdorov'ya ta fizichna kultura*. 8, 1-6. (In Ukrainian).
2. Voronin D.YE. (2016) Formuvannya zdorov'yazberihayuchoyi kompetentnosti studentiv VNZ zasobamy fizychnoho vykhovannya: avtoref. dys. na zdob. nauk. stup. kand. ped. nauk: spets. 13.00.07 «Teoriya ta metodyka vykhovannya». Kherson, 2016. 20. (In Ukrainian).
3. Garkusha, S.V. & Holchenkova, N.M. & Voyedilova, O.M. & Garkusha, V.V. (2017). Filogenetichni peredumovi ta ontogenetichni chinniki racionalizatsiyi ruhovoyi aktivnosti ditej i molodi [Phylogenetic prerequisites and ontogenetic factors for rationalization of motor activity of children and young people]. *Gumanitarnij visnik PoltNTU imeni Yuriya Kondratyuka* : zb. nauk. prac [red. kol; gol. red.. L.M. Ribalko]. Poltava : PoltNTU imeni Yuriya Kondratyuka. Vol. 2. 78-88. (In Ukrainian).
4. Drahnyev YU.V. (2007). Komponenty formuvannya kul'tury zdorov'ya studentiv v umovakh komp'yuteryzatsiyi navchannya: monohrafiya. Za red. Yermakova S.S. Kharkiv. 176 s.
5. Ionova O.M. & Luk'yanova YU.S. (2009). Zdorov'yazberezhennya osobystosti yak psykhologo-pedahohichna problema. Pedahohika, psykhohohiya ta medyko-biolohichni problemy fizychnoho vykhovannya i sportu: monohrafiya. Za red. Yermakova S.S., №1. 69-72.
6. Lozinskij, V. (2008). Tehniki zberezhennya zdorov'ya [Health care techniques]. K. : Glavnik. (In Ukrainian).
7. Nosko, M.O. & Garkusha, S.V. & Voyedilova, O.M. (2014) Zdorov'yazberezhuvani tehnologiyi u fizychnomu vihovanni [Health-saving technologies in physical education] : monohrafiya. (In Ukrainian).
8. Potashnyuk, I.V. (2012) Teoretichni i metodichni zasadi zastosuvannya zdorov'yazberezhuvanih tehnologij navchannya uchniv u zagalnoosvitnih navchalnih zakladah [Theoretical and methodological foundations of the use of health-saving technologies for teaching students in general educational institutions]: disertatsiya doktora pedagogichnih nauk. Kiev. (In Ukrainian).
9. Rybalko, L.M. (2019) Zdorov'yazberezhuvani tehnologiyi yak pedagogichna i socialna problema. Zdorov'yazberezhuvani tehnologiyi v osvithnomu seredovishi : kolektivna monohrafiya [Health-saving technologies as a pedagogical and social problem] / za zag. red.. L.M. Ribalko. Ternopil : Osadci V.M. 8-29. (In Ukrainian).
10. Zdorov'yazberezhuvani tehnologiyi v osvith'omu seredovyschi: kolektyvna monohrafiya (2019) /za zah. red. L.M. Rybalko. Ternopil'. 400. (In Ukrainian).
11. Zorina O. M. (2011). Zdorov'yazberihayuchi tehnologiyi v pidhotovtsi maybutn'oho fakhivtsya. Problemy inzhenerno-pedahohichnoyi osvity. 2011, 30-31. 147-151.
12. Suchasni zdorov'yazberezhuvani tehnologiyi (2018): monohrafiya / za zahal'noyu redaktsiyeyu prof. YU. D. Boychuka. Kharkiv : Oryhinal. 724 (In Ukrainian).
13. Bugaevsky, K. & Rybalko, L., Synytsya, T., Napierala, M., Smolenska, (2021). The influence of sports activity on the importance of the sexual somatotype of athletes in paired women's acrobatics and gymnastics. *Acta Kinesiologicala*. 12(3), 05-12 (In Ukrainian).
14. Gozhenko A. & Biryukov V., Gozhenko O., Zukow W. (2018). Health as a space-time continuum. *Journal of Education, Health and Sport*. 8(11). 763-777.
15. Hryshko Yu. (2017). The use of group forms of training at pathophysiology classes with foreign students. *Svit medytsyny ta biolohiyi*. 3. 195-197.
16. Ilhan N. (2010). Healthy Lifestyle Behaviors of University Students. *Nursing Science and Art*. 3(3). 34-44.
17. Zaybak A. & Fadiloglu C. (2004). Determining of the health promotion behaviors of university students and the factors affecting these behaviors. *Ege University Journal of Nursing*. 20(1). 77-95.
18. Rybalko L. & Onishchuk L., Horoshko V., Synytsya T., Yopa T., Bashtovenko O., Ostapov A. (2021). Fundamentals of Improvement of the Physical Qualities of Schoolchildren Via Outdoor Games. *Acta Balneologica*, LXIII, 3(164), 189-196
19. Rybalko L. & Topuzov O., Velychko L. (2020). Natural science education concept for sustainable development. The Internation Conference on Sustainable Futures: *Environmental, Technological, Social and Economic Matters* (ICSF 2020), Kryvyi Rig, Ukraine, Edited by Semerikov, S. E3S Web of Conferences, Volume 166. 2020, id 10030.
20. Samodryn A. & Rybalko L., Lavrentieva O., Zukow W., Sarilgan Ali E. (2021). The region as an object of projecting of neo-spheric existence in the depth of anthroposphere [Electronic resource]. Second International Conference on Sustainable Futures: *Environmental, Technological, Social and Economic Matters* (ICSF 2021). Kryvyi Rih, Ukraine, May 19-21, 2021. E3S Web of Conferences. 2021. 280-297.